

Deeskalacja terapii systemowej zaawansowanego raka jelita grubego – uzasadniona praktyka kliniczna w aspekcie skuteczności i bezpieczeństwa

Aleksandra Grela-Wojewoda¹, Renata Pacholczak-Madej^{1, 2}, Wojciech M. Wysocki^{3, 4, 5},
Marek Ziobro¹

¹Narodowy Instytut Onkologii im. M. Skłodowskiej-Curie – Państwowy Instytut Badawczy, Oddział w Krakowie, Kraków

²Zakład Anatomii, Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum, Kraków

³Klinika Chirurgii Ogólnej, Onkologicznej i Naczyniowej, 5. Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką, Kraków

⁴Wydział Lekarski i Nauk o Zdrowiu, Krakowska Akademia im. A. Frycza Modrzewskiego, Kraków

⁵Redakcja Naukowa, Narodowy Instytut Onkologii im. M. Skłodowskiej-Curie – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa

Rak jelita grubego to jeden z najczęściej występujących nowotworów złośliwych w Polsce i stanowi trzecią przyczynę zgonów z powodu nowotworów zarówno u kobiet jak i mężczyzn. Terapia chorych z rozpoznaniem zaawansowanego raka jelita grubego ma charakter paliatywny i powinna być prowadzona w sposób ciągły do progresji choroby lub nieakceptowalnej toksyczności leczenia. Z założenia, opieka paliatywna ma na celu wydłużenie czasu do zaostrzenia choroby i przeżycia całkowitego przy jednoczesnym zapewnieniu chorym odpowiedniej jakości życia. Długotrwałe stosowanie wielolekowej chemioterapii często wiąże się z występowaniem istotnej klinicznie toksyczności, dlatego deeskalacja leczenia systemowego jest obecnie przedmiotem licznych analiz. Badania oceniające wpływ leczenia podtrzymującego na przeżycie pacjentów dowodzą, że strategia ta jest cenną opcją u tych chorych, u których utrzymuje się dobry efekt kliniczny przy jednoczesnej redukcji toksyczności terapii. Szczególnie w kontekście trwającej pandemii SARS-CoV-2 monoterapia lub mniej agresywna terapia powinny być omawiane z chorymi.

Słowa kluczowe: zaawansowany rak jelita grubego, deeskalacja terapii, cetuksymab, panitumumab, bewacyzumab

Wstęp

Rak jelita grubego jest jednym z najczęściej występujących nowotworów w Polsce i stanowi trzecią pod względem częstości przyczynę zgonów z powodu nowotworów u kobiet (7,6%) i mężczyzn (8%) [1]. Dzięki dołączeniu do klasycznej chemioterapii nowych leków biologicznych u chorych z przerzutowym rakiem jelita grubego (*metastatic colorectal cancer* – mCRC) osiągnięto znaczącą poprawę mediany w zakresie przeżyć całkowitych (obecnie około 24 miesiące, natomiast po metastazektomii – do 57 miesięcy) [2–5].

Nadal sporym problemem jest jednak toksyczność tego leczenia i jego wpływ na jakość życia (*quality of life* – QoL). Z powodu względnie ograniczonej dostępności do infuzorów w Polsce warunkiem bezpiecznej terapii jest kilkudniowa hospitalizacja, co powoduje niedogodności dla pacjentów i obciążenie systemu ochrony zdrowia. Dodatkowo pandemia SARS-CoV-2 przyczyniła się do poszukiwania rozwiązań mających na celu możliwe ograniczenie kontaktów pacjentów z pracownikami systemu ochrony zdrowia do niezbędnego minimum. W związku z tym deeskalacja leczenia chorych na

Jak cytować / How to cite:

Grela-Wojewoda A, Pacholczak-Madej R, Wysocki WM, Ziobro M. *De-escalation of the systemic therapy in advanced colorectal cancer – justified clinical practice from the point of view of efficiency and safety.* NOWOTWORY J Oncol 2021; 71: 303–310.

mCRC – które z założenia jest długotrwałe i prowadzone do progresji choroby lub wystąpienia nieakceptowalnej toksyczności – jest przedmiotem dyskusji i analiz.

W niniejszym opracowaniu opisaliśmy wybrane aspekty z rozwoju embrionalnego jelita grubego, ponieważ stanowią one podstawę teoretyczną odmienności obserwowanych efektów leczenia. Ponadto przytaczamy przegląd badań dotyczących leczenia podtrzymującego oraz obowiązujące zalecenia polskie i europejskie w tym zakresie (z uwzględnieniem rekomendacji dotyczących leczenia w czasie pandemii SARS-CoV-2).

Podstawy embriologiczne i anatomiczne

Jelito grube rozwija się z endodermy. W 4. tygodniu życia embrionalnego część głowową jelita zamyka błona gębowo-gardłowa, zaś część ogonową – błona stekowa. W wyniku fałdowania zarodka dochodzi do podziału prajelita na trzy części: jelito przednie (*foregut*), środkowe (*midgut*) i tylne (*hindgut*). Narządy przewodu pokarmowego unaczynione tętniczo przez pień trzewny (przełyk, żołądek, dwunastnica, wątroba, trzustka, drogi żółciowe) wywodzą się z jelita przedniego. Jelito cienkie oraz jelito grube od kątnicy do $\frac{2}{3}$ długości okrężnicy poprzecznej powstaje z jelita środkowego (unaczynione tętniczo przez tętnicę kręzkową górną oraz unerwione przywspółczulnie przez nerw błędny). Pozostała część jelita grubego (od $\frac{1}{3}$ lewej okrężnicy poprzecznej do kanału odbytu) wywodzi się z jelita tylnego i jest unaczyniona tętniczo przez tętnicę kręzkową dolną i unerwiona autonomicznie przez splot miedniczny (włókna przywspółczulne z jądra pośrednio-przyśrodkowego rdzenia kręgowego na poziomie S2–S4) [6, 7].

Te różnice embriologiczne przekładają się na odmienną charakterystykę raka rozwijającego się po prawej i po lewej stronie jelita grubego. Nowotwory prawostronne cechują się nieco gorszym rokowaniem, częściej dotyczą kobiet, osób starszych czy z zespołem Lyncha. Mają też większą liczbę mutacji somatycznych oraz mutacji w genach *BRAF*, *KRAS*, *PTEN*, *BRCA1*, a także potencjalnie są bardziej wrażliwe na immunoterapię. Z kolei guzy położone po lewej stronie rokuja lepiej, występują częściej u mężczyzn, osób młodszych, z rodzinną polipowatością gruczolakowatą, z mutacjami *APC*, *TP53*, *NRAS* [8, 9].

W analizach retrospektywnych badań klinicznych z zastosowaniem przeciwciał monoklonalnych wykazano odmienny efekt leczenia w zależności od położenia guza. W badaniu CRYSTAL zaobserwowano, że w przypadku prawostronnej lokalizacji nowotworu włączenie do leczenia cetuksymabu nie przynosi korzyści pod względem czasu do progresji choroby (*progression-free survival* – PFS) i przeżyć całkowitych (*overall survival* – OS). Natomiast przy lewostronnej lokalizacji raka dodatnie cetuksymabu wpłynęło na wydłużenie PFS i OS. W badaniu FIRE-3 u chorych z prawostronną lokalizacją guza nie zaobserwowano wzrostu skuteczności leczenia po dodaniu cetuksymabu lub bewacyzumabu do chemioterapii FOLFIRI

(5-fluorouracyl + folinian wapnia + irynotekan). Natomiast w przypadku guzów położonych po lewej stronie choroby leczenia cetuksymabem żyli istotnie dłużej (jednak bez różnic pod względem PFS) [10].

Leczenie podtrzymujące/ deeskalacja chemioterapii

Leczenie chorych na mCRC ma charakter paliatywny i zwykle nie daje możliwości trwałego wyleczenia. Leczenie paliatywne powinno wydłużać PFS i OS, zapewniając odpowiednią jakość życia chorych. Długotrwałe stosowanie terapii wielolekowej często wiąże się z występowaniem istotnej toksyczności i wpływa na pogorszenie jakości życia. Koncepcja deeskalacji leczenia systemowego mCRC pojawiła się wiele lat temu, jeszcze przed erą leków biologicznych. W 2006 r. w badaniu OPTIMOX1 [11] udowodniono, że takie postępowanie pozwala na redukcję toksyczności przy zachowaniu skuteczności terapii. Aby zmniejszyć neurotoksyczność, którą powoduje oksaliplatyna, stosowano strategię *stop-and-go*. Chorym podawano schemat FOLFOX (oksalipiatyna, 5-fluorouracyl, folinian wapnia). W grupie A leczenie stosowano w sposób ciągły do progresji choroby, zaś w grupie B podawano 6 cykli pełnej terapii, po czym kontynuowano tylko fluoropirymidynę z folinianem wapnia (12 cykli; deeskalacja), a następnie powracano do terapii pełnym schematem FOLFOX (kolejne 6 cykli). W grupie, w której stosowano chemioterapię wielolekową (FOLFOX) w sposób ciągły, zaobserwowano nieco dłuższe PFS bez istotnego wpływu na OS (tab. I). Toksyczność według National Cancer Institute Common Toxicity Criteria (NCICTC) 3. lub 4. stopnia stwierdzono u 54,4% chorych w grupie A oraz u 48,7% chorych w grupie B. Ponadto w grupie A neuropatię czuciową w 3. stopniu stwierdzono u 17,9% pacjentów, natomiast w grupie B – u 13,3% ($p = 0,12$). Oznacza to, że taka strategia leczenia pozwoliła na redukcję neurotoksyczności oksaliplatyny, przy zachowaniu skuteczności całej terapii.

Z kolei w badaniu OPTIMOX2 [12] udowodniono, że czasowe, całkowite przerwanie chemioterapii wpływa niekorzystnie na skuteczność leczenia, dlatego nie powinno być stosowane. Porównano wyniki leczenia w dwóch grupach chorych. W jednej grupie, po zastosowaniu 6 cykli chemioterapii wg schematu FOLFOX całkowicie przerwano leczenie, a następnie – po progresji choroby – wznowiono terapię według tego samego schematu. W drugiej grupie leczenie stosowano w sposób ciągły, ale po 6 cyklach następowała deeskalacja ograniczająca liczbę podawanych leków do dwóch (fluorouracyl z folinianem wapnia), a powrót do pełnego schematu wielolekowego FOLFOX następował dopiero w przypadku progresji choroby (analogicznie jak w ramieniu B badania OPTIMOX1). Głównym punktem końcowym badania był czas trwania kontroli choroby (*duration of disease control* – DDC). Mediana DDC wyniosła 13,1 miesiąca u pacjentów leczonych w sposób ciągły i 9,2 miesiąca u pacjentów, u których czasowo przerwano terapię ($p = 0,46$). Mediany PFS i OS były dłuższe w grupie leczonej

Tabela I. Zestawienie najważniejszych badań klinicznych z leczeniem podtrzymującym za pomocą przeciwciał monoklonalnych

Badanie	Interwencja	ITT	mPFS (miesiące)	HR PFS (95% CI)	mOS (miesiące)	HR OS (95% CI)
OPTIMOX1 [11] kombinacja leukoworyny (LV)	FOLFOX4 leczenie ciągłe vs. 6 cykli FOLFOX7 → 12 cykli 5FU/LV → FOLFOX7	311 vs. 309	9 vs. 8,7	1,06 (0,89–1,2)	19,3 vs. 21,2	0,93 (0,72–1,11)
OPTIMOX2 [12]	6 cykli FOLFOX7 → 5FU/LV vs. 6 cykli FOLFOX7 → obserwacja	98 vs. 104	8,6 vs. 6,6	0,61 brak danych	23,8 vs. 19,5	0,88
PRODIGE-9 [21]	12 cykli FOLFIRI + bewacyzumab → bewacyzumab vs. 12 cykli FOLFIRI + bewacyzumab → obserwacja	247 vs. 247	9,2 vs. 8,9	0,91 (0,76–1,09)	21,7 vs. 22	1,07 (0,88–1,29)
CAIRO3 [22]	6 cykli CAPOX + bewacyzumab → kapecytabina + bewacyzumab vs. 6 cykli CAPOX → obserwacja po PD (PFS1) CAPOX + bewacyzumab do PD (PFS2)	279 vs. 279	11,7 vs. 8,5	0,67 (0,56–0,81)	25,9 vs. 22,4	0,89 (0,73–1,07)
VELVET [24]	1–6 cykli FOLFOX7 + aflibercept → 5FU/LV/kapecytabina + aflibercept	48	9,3 (8,3–12,5)	–	22,2 (18,2–24,7)	–
SAPPHIRE [25]	6 cykli FOLFOX6 + panitumumab → FOLFOX6 + panitumumab, leczenie ciągłe vs. 6 cykli FOLFOX6 + panitumumab → 5FU/LV + panitumumab	56 vs. 57	9,1 vs. 9,3	0,93 (0,60–1,43)	nie osiągnięto	1,41 (0,69–2,88)*
VALENTINO [26]	8 cykli FOLFOX4 + panitumumab → 5FU/LV + panitumumab vs. 8 cykli FOLFOX4 + panitumumab → panitumumab	117 vs. 112	12 vs. 9,9	1,51 (1,11–2,07)	–	1,13 (0,71–1,81)
MACRO-2 [27]	FOLFOX6 + cetuksymab → cetuksymab vs. FOLFOX6 + cetuksymab, leczenie ciągłe	129 vs. 64	9 vs. 10	1,19 (0,80–1,79)	23 vs. 27	1,24 (0,85–1,79)
COIN-B [28]	FOLFOX + cetuksymab 12 tygodni → przerwa do PD vs. FOLFOX + cetuksymab 12 tygodni → cetuksymab	64 vs. 66	3,1 vs. 5,8	–	16 vs. 17,5	–
MACBETH [29]	FOLFOXIRI + cetuksymab → cetuksymab vs. FOLFOXIRI + cetuksymab → bewacyzumab	59 vs. 57	13,3 vs. 10,8	0,73 (0,46–1,17)	37,5 vs. 37	0,98 (0,52–1,87)
Jiang et al. [30]	9–12 cykli FOLFIRI + cetuksymab → obserwacja vs. 9–12 cykli FOLFIRI + cetuksymab → irynotekan + cetuksymab (M1) vs. 9–12 cykli FOLFIRI + cetuksymab → 6–12 cykli irynotekan + cetuksymab → cetuksymab (M2)	28 vs. 44 vs. 25	6,1 (M1) vs. 8,7 (M2)	–	–	–
NORDIC-7.5 [32]	8 cykli FLOX + cetuksymab → cetuksymab	152	8,0	–	23,2	–
Chan et al. [31]	2–12 cykli FOLFOX/FOLFIRI + cetuksymab → cetuksymab	15	6,8	–	17,0	–

CI (confidence interval) – przedział ufności; HR (hazard ratio) – hazard względny; ITT (intention-to-treat) – populacja badana; mOS (median overall survival) – mediana czasu przeżycia całkowitego; mPFS (median progression-free survival) – mediana czasu do progresji; FOLFOX – 5-fluorouracyl + folinian wapnia + oksaliplatyna; 5FU/LV – 5-fluorouracyl + folinian wapnia; FOLFIRI – 5-fluorouracyl + folinian wapnia + irynotekan; CAPOX – kapecytabina + oksaliplatyna; FOLFOXIRI – 5-fluorouracyl + oksaliplatyna + oksaliplatyna; Nordic FLOX – 5-fluorouracyl (bolus) + folinian wapnia + oksaliplatyna; * – wartość szacowana

w sposób ciągły (tab. I). Planowe całkowite odstawienie chemioterapii miało negatywny wpływ na skuteczność leczenia.

Wyniki metaanalizy przeprowadzonej przez Berry'ego i wsp. [13] jednoznacznie wskazują, że deeskalacja nie pogarsza wyników leczenia wyłącznie wtedy, gdy kontynuuje się terapię podtrzymującą chemioterapią, nie zaś wtedy, gdy całkowicie przerywa się leczenie systemowe.

Terapia biologiczna zaawansowanego raka jelita grubego

Pierwszym lekiem biologicznym, który dołączono do schematu ILF (irynotekan, fluorouracyl, folinian wapnia) i potwierdził on swoją skuteczność w badaniu III fazy, był bewacyzumab [14]. Lek ten jest humanizowanym przeciwciałem podklasy IgG, swoistym dla naczyniowo-śródbłonkowego czynnika wzrostu (*vascular endothelial growth factor* – VEGF). Wykazuje efekt antyangiogeny poprzez inaktywowanie wszystkich izoform VEGF oraz poprawia penetrację cytostatyków do guza poprzez zmniejszenie ciśnienia w jego wnętrzu [15]. W grupie chorych, w której dołączono bewacyzumab do chemioterapii, OS było dłuższe o około 5 miesięcy w porównaniu z chorymi leczonymi wyłącznie chemioterapią (20,3 vs. 15,6 miesiąca). Kolejnym lekiem antyangiogenym, który wprowadzono do terapii, był aflibercept. Wiąże się on z VEGFA i VEGFB, i blokuje ich zdolność do przyłączenia do receptora. W drugiej linii leczenia, w skojarzeniu z chemioterapią FOLFIRI, aflibercept przyczyniał się do wydłużenia mediany PFS o około 2 miesiące, natomiast mediany OS o 1 miesiąc [16].

Istotny postęp w leczeniu systemowym mCRC nastąpił wraz z wprowadzeniem przeciwciał skierowanych przeciwko naskórkowemu czynnikowi wzrostu EGFR (*epidermal growth factor receptor*): panitumumabu i cetuksymabu. Panitumumab jest ludzkim przeciwciałem podklasy IgG2, a cetuksymab jest chimerycznym przeciwciałem monoklonalnym. Leki te wykazują powinowactwo do EGFR i uniemożliwiają wiązanie ligandów przez EGFR, hamując szlak transdukcji sygnału EGFR/RAS/RAF/MEK do jądra komórkowego [17, 18]. Wystąpienie mutacji w genie *KRAS* lub *BRAF* powoduje, że szlak ten jest stale aktywny, niezależnie od aktywacji EGFR. Mutacje w genie *KRAS* występują u około 30–40% chorych na raka jelita grubego [19]. U tych osób leki przeciwko EGFR są nieskuteczne. W badaniu PRIME [3] udowodniono, że dołączenie terapii ukierunkowanej przeciwko EGFR do chemioterapii FOLFOX u chorych bez mutacji w genach *RAS* pozwala wydłużyć ich przeżycia do ponad 2 lat (26 vs. 20,2 miesiąca w grupie leczonej wyłącznie chemioterapią). Natomiast w badaniu Van Cutsema i wsp. [20] potwierdzono, że w porównaniu z wyłączną chemioterapią chemioterapia FOLFIRI skojarzona z cetuksymabem stosowanym w pierwszej linii leczenia jest bardziej skuteczna.

Leczenie podtrzymujące z bewacyzumabem

W badaniu III fazy PRODIGE-9 [21] u pacjentów wcześniej nieleczonych z powodu mCRC zastosowano chemioterapię

indukcyjną FOLFIRI w skojarzeniu z bewacyzumabem. Następnie chorych z odpowiedzią na leczenie przydzielano do ramienia z terapią podtrzymującą bewacyzumabem (5 mg/kg co 2 tygodnie) lub do grupy poddanej wyłącznie obserwacji. W momencie progresji pacjenci otrzymywali 8 cykli FOLFIRI + bewacyzumab, a następnie kontynuowali leczenie podtrzymujące lub obserwację zgodnie z wcześniejszą randomizacją. Taka sekwencja leczenia była kontynuowana do czasu progresji choroby w trakcie chemioterapii. Pierwszorzędownym punktem końcowym w tym badaniu był DDC. Mediana DDC wynosiła w obu ramionach badania 15 miesięcy, nie stwierdzono istotnych różnic pomiędzy PFS i OS (tab. I).

W badaniu CAIRO3 [22] oceniano skuteczność leczenia podtrzymującego kapecytabiną z bewacyzumabem (vs. obserwacja) po podaniu 6 cykli chemioterapii CAPOX (kapecytabina, oksaliplatyna). W momencie progresji choroby (PFS1) pacjenci otrzymywali ponownie leki w schemacie CAPOX z bewacyzumabem aż do kolejnej progresji (PFS2 – pierwszorzędowny punkt końcowy). W ramieniu, w którym stosowano terapię podtrzymującą, stwierdzono wydłużenie PFS2 przy dobrej tolerancji leczenia (tab. I). Jedynie zespół „ręka–stopa” w grupie stosującej terapię podtrzymującą występował częściej. Na tej podstawie autorzy badania stwierdzili, iż leczenie podtrzymujące kapecytabiną z bewacyzumabem jest efektywne i nie wpływa negatywnie na jakość życia chorych.

Metaanaliza przeprowadzona przez Ma i wsp. [23] potwierdziła, że w wleczeniu podtrzymującym bewacyzumab jest skuteczny w skojarzeniu z chemioterapią.

Leczenie podtrzymujące z afliberceptem

Dane dotyczące leczenia podtrzymującego z afliberceptem są bardzo ograniczone. W jednoramiennym badaniu prospektywnym II fazy VELVET [24] pacjenci wcześniej nieleczeni z powodu mCRC otrzymywali FOLFOX z afliberceptem (1–6 cykli), a następnie leczenie podtrzymujące fluoropirymidyną z afliberceptem (4 mg/kg co 2 tygodnie), aż do progresji choroby lub wystąpienia toksyczności. W momencie progresji wznawiano terapię z oksaliplatyną. Pierwszorzędownym punktem końcowym był PFS po 6 miesiącach. Po tym okresie 67,4% pacjentów (n = 33) nie miało progresji choroby, natomiast mediana PFS wynosiła 9,3 miesiąca (95% CI: 8,3–12,5). U 23% pacjentów wystąpiło nadciśnienie tętnicze w stopniu G3/G4.

Leczenie podtrzymujące z panitumumabem

Aby ocenić skuteczność i możliwość deeskalacji chemioterapii w skojarzeniu z panitumumabem, przeprowadzono badanie II fazy SAPPHIRE [25]. U wszystkich chorych początkowo stosowano 6 cykli chemioterapii według schematu FOLFOX w skojarzeniu z panitumumabem, a następnie w jednej grupie (ramię A) kontynuowano pełny schemat leczenia, a w drugiej grupie (ramię B) deeskalowano terapię (do fluorouracylu z folinianem wapnia w skojarzeniu z panitumumabem). Leczenie podtrzymujące wiązało się z podobną skutecznością

po 6 cyklach w porównaniu z pełnym schematem FOLFOX z panitumumabem (PFS 9,1 vs. 9,3 miesiąca). Czasowe odstawienie oksaliplatyny pozwoliło zmniejszyć częstość istotnej klinicznie neurotoksyczności ($\geq G2$; w ramieniu A i ramieniu B odpowiednio 57,4% vs. 9,3%).

W badaniu II fazy VALENTINO [26] oceniono skuteczność stosowania panitumumabu w monoterapii jako leczenia podtrzymującego. Początkowo wszyscy chorzy otrzymali 8 cykli schematu FOLFOX w skojarzeniu z panitumumabem. W następnym etapie nastąpiła deeskalacja terapii. W jednej grupie chorzy otrzymywali fluorouracyl z folinianem wapnia w skojarzeniu z panitumumabem, natomiast w drugiej grupie – panitumumab w monoterapii. Odsetki przeżyć 10-miesięcznych i mediana PFS osób leczonych panitumumabem z fluorouracylem i folinianem wapnia były istotnie większe w porównaniu z panitumumabem w monoterapii (przy nieznacznym wzroście toksyczności).

Wyniki powyższych badań potwierdzają zasadność leczenia podtrzymującego z wykorzystaniem panitumumabu w skojarzeniu z fluorouracylem i folinianem wapnia – także jako skuteczną formę deeskalacji leczenia.

Leczenie podtrzymując z cetuksymabem

W badaniu MACRO-2 oceniano skuteczność i bezpieczeństwo leczenia według schematu FOLFOX z cetuksymabem z następową monoterapią cetuksymabem podawanych co tydzień (ramię A) w porównaniu z ciągłą chemioterapią FOLFOX z cetuksymabem (ramię B). Pacjenci otrzymali średnio 1–8 cykli leczenia indukcyjnego. Po 9 miesiącach obserwacji potwierdzono *non-inferiority* porównywanych schematów pod względem czasu do progresji choroby ($p < 0,1$), nie zaobserwowano różnic w medianie PFS, OS oraz odsetku obiektywnych odpowiedzi (*objective response rate* – ORR) – tab. I. Istotne działania niepożądane (*serious adverse events* – SAEs) odnotowano u 20% pacjentów ($n = 25$) w ramieniu A oraz u 25% ($n = 17$) w ramieniu B [27]. Wyniki badania potwierdziły równowartość leczenia ciągłego w porównaniu do leczenia podtrzymującego.

W badaniu COIN-B pacjentów, którzy przez 12 tygodni stosowali chemioterapię FOLFOX z cetuksymabem, podzielono losowo na grupę, w której leczenie przerywano całkowicie oraz grupę, w której kontynuowano leczenie podtrzymujące cetuksymabem (1 x tydzień). W chwili progresji na 12 tygodni wznawiano leczenie z wykorzystaniem schematu FOLFOX z cetuksymabem lub chemioterapią FOLFOX i ponownie je przerywano (lub stosowano wyłącznie cetuksymab). Pierwszorzędownym punktem końcowym badania był czas przeżycia wolnego od niepowodzenia terapii (*failure-free survival* – FFS). Mediana FFS wynosiła 12,2 miesiąca (95% CI: 8,8–15,6) w grupie z leczeniem przerywanym w porównaniu z 14,3 miesiąca (95% CI: 10,7–20,4) w grupie leczonej w sposób ciągły. Mediany OS i PFS w grupie wyodrębnionej zgodnie z zaplanowanym leczeniem (*intention-to-treat* – ITT) prezentuje tabela I. Częstość działań niepożądanych była

podobna w obu grupach. Według autorów badania terapia podtrzymująca cetuksymabem zapewniała lepszy efekt leczenia niż leczenie przerywane, pomimo braku istotności statystycznej [28].

Z kolei Cremolini i wsp. [29] przeprowadzili prospektywne badanie II fazy z randomizacją (MACBETH) oceniające efekt leczenia podtrzymującego cetuksymabem (ramię A) lub be-wacyzumabem (ramię B) po chemioterapii indukcyjnej (do 8 cykli) schematem FOLFOXIRI (fluorouracyl, folinian wapnia, oksaliplatyna, irynotekan) + cetuksymab. Badanie nie spełniło założonego punktu końcowego, którym była poprawa 10-miesięcznego czasu do progresji choroby z 50% do >70%. Mediany OS i PFS były porównywalne w obu ramionach (tab. I). Porównywalne były również działania niepożądane, za wyjątkiem toksyczności skórnej, którą częściej obserwowano w ramieniu A (20% vs. 3%, $p = 0,03$). Pomimo tego, że nie osiągnięto punktu końcowego, autorzy stwierdzili, iż intensywne leczenie indukcyjne z następową terapią podtrzymującą za pomocą leku biologicznego jest skuteczne.

W retrospektywnej analizie przeprowadzone przez Jiang i wsp. [30] pacjenci otrzymywali leki według schematu FOL-FIRI + cetuksymab i przechodzili do grupy kontrolnej lub kontynuowali leczenie podtrzymujące cetuksymabem z irynotekaniem (M1 – pierwsza grupa z leczeniem podtrzymującym). Po 6–12 cyklach leczenia podtrzymującego pacjenci z odpowiedzią na to leczenie ($n = 21$) przechodzili do drugiej grupy (M2) z leczeniem podtrzymującym cetuksymabem w monoterapii kontynuowanej do progresji choroby, zgonu lub nieakceptowalnej toksyczności. Pierwszorzędownym punktem końcowym był czas przeżycia bez niepowodzenia (*failure-free survival* – FFS), który wyniósł 12,7 miesiąca (95% CI: 6–19,4) w grupie M1 w porównaniu z 3 miesiącami (95% CI: 2,6–3,4) w grupie kontrolnej. Mediany PFS zawarto w tabeli I. Autorzy badania stwierdzili, że terapia podtrzymująca cetuksymabem wydłuża FFS oraz jest dobrze tolerowana przez pacjentów.

Wyniki badań jednoramiennych z terapią podtrzymującą cetuksymabem podsumowano w tabeli I [31, 32]. W literaturze opisano ponadto kilka przypadków klinicznych, które potwierdzają skuteczność monoterapii cetuksymabem po wcześniejszej chemioterapii indukcyjnej [33, 34].

Zalecenia polskie i zagraniczne

W krajowych wytycznych postępowania diagnostyczno-terapeutycznego u chorych na raka okrężnicy opublikowanych w 2020 r. podkreśla się, że można rozważyć deeskalację leczenia, jednak jej wartości nie potwierdzono w badaniach prospektywnych z randomizacją. W szczególności należy tę strategię leczenia wziąć pod uwagę w przypadku wystąpienia toksyczności (polineuropatia po oksaliplatynie). Monoterapia lekiem biologicznym może skracać czas do progresji choroby, więc nie powinna być stosowana standardowo po podaniu kilku cykli chemioterapii, a dopiero gdy istnieją ku temu

przesłanki kliniczne (utrzymująca się dobra kontrola choroby w badaniach obrazowych przy nasilających się działaniach niepożądanych cytostatyków, zmęczenie chorego intensywnością leczenia) [35].

Według zaleceń European Society for Medical Oncology (ESMO) u chorych na mCRC nie należy przerywać leczenia. Standardem postępowania powinna być aktywna terapia podtrzymująca za pomocą fluoropirymidyny i leku biologicznego. Ograniczone dane dotyczące monoterapii przeciwciałami anti-EGFR nie pozwalają na jednoznaczne konkluzje. Każdą decyzję o eskalacji lub deeskalacji leczenia należy przedyskutować z chorym [36, 37].

Leczenie podtrzymujące w czasie pandemii SARS-CoV-2

Zalecenia ogólne w odniesieniu do chorych leczonych paliatywnie w dobie pandemii COVID-19 stanowią, że leczenie powinno być kontynuowane. Jednak aby zapewnić bezpieczeństwo chorych, zaleca się modyfikowanie schematów leczenia (stosowanie terapii doustnej, metronomicznej lub deeskalacji).

Opublikowane stanowisko ekspertów Polskiego Towarzystwa Onkologii Klinicznej dotyczące postępowania w trakcie pandemii SARS-CoV-2 u chorych leczonych paliatywnie wskazuje na możliwość przerywania chemioterapii u tych osób, u których:

- utrzymuje się dobra kontrola choroby,
- maksymalnie wydłużono odstępy między cyklami leczenia lub
- zrezygnowano z wlewów dożylnych na rzecz podtrzymującego leczenia doustnego kapecytabiną.

Jeśli pacjenci są leczeni w ramach programów lekowych Ministerstwa Zdrowia, eksperci zalecają stosowanie u nich chemioterapii z lekiem biologicznym w odstępach 4-tygodniowych. Podkreślają jednak, że monoterapia lekiem anti-EGFR lub anti-VEGF jest mniej skuteczna niż jej skojarzenie z cytostatykami.

Ponadto wszyscy chorzy, u których w trakcie leczenia wystąpił epizod neutropenii w stopniu G3 według CTCAE, powinni otrzymać profilaktycznie czynniki wzrostu granulocytów (*granulocyte colony-stimulating factor* – G-CSF). Zalecenie to odnosi się również do chorych poddawanych chemioterapii związanej z pośrednim ryzykiem gorączki neutropenicznej (10–20%) [38, 39]. U chorych na mCRC ryzyko to wynosi odpowiednio 3–14% dla chemioterapii według schematu FOLFIRI i 0–8% dla FOLFOX [40].

Rekomendacje ekspertów ESMO są spójne z zaleceniami ekspertów krajowych. Proponują oni profilaktyczne stosowanie G-CSF w schematach związanych z pośrednim ryzykiem gorączki neutropenicznej oraz terapię podtrzymującą kapecytabiną zamiast wielogodzinnych wlewów fluorouracylu. Leczenie powinno być ponadto prowadzone ambulatoryjnie [41, 42].

Podsumowanie

Badania, które oceniają wpływ leczenia podtrzymującego na skuteczność terapii mierzony za pomocą OS i PFS pokazują, że ta strategia sprawdza się u chorych na mCRC z utrzymującym się dobrym efektem klinicznym, przy jednoczesnej redukcji istotnych klinicznie działań niepożądanych. Pozwala to chorym utrzymać dobrą jakość życia i zachować efektywność terapii. Należy podkreślić, że całkowita przerwa w leczeniu (i w razie progresji ponowne jego wznowienie) pogarsza wyniki i jest nieuzasadniona. Leczenie należy prowadzić do progresji lub nieakceptowanej toksyczności. Natomiast na podstawie przytoczonych wyników badań rekomendowaną opcją postępowania jest deeskalacja terapii i utrzymanie leczenia anti-EGFR/anti-VEGF z fluoropirymidyną. U wybranych chorych, przy nieakceptowalnej toksyczności szpikowej, można stosować monoterapię lekiem ukierunkowanym molekularnie anti-EGFR. Natomiast preparaty antyangiogenne należy stosować w połączeniu z fluoropirymidyną. Obowiązujący obecnie program lekowy stwarza możliwość (przy utrzymującej się odpowiedzi na leczenie pierwszej linii w dwóch kolejnych badaniach obrazowych) przerywania chemioterapii i stosowanie jedynie terapii lekiem biologicznym (w przypadku bewacuzymabu monoterapia jest możliwa tylko w drugiej linii leczenia) lub kontynuowania chemioterapii fluoropirymidyną w skojarzeniu z lekiem biologicznym, pod warunkiem systematycznej oceny odpowiedzi na leczenie. W przypadku progresji choroby pacjenci mogą mieć wznowione dotychczasowe leczenie (o ile nadal spełniają kryteria kwalifikacji) [43]. Z uwagi na trwającą pandemię, w aspekcie zaleceń polskich i światowych, deeskalacja terapii jest uzasadniona. Każdorazowo takie postępowanie powinno być jednak rozważane indywidualnie przy aktywnym udziale pacjenta w podejmowaniu decyzji.

Konflikt interesów: nie zgłoszono

Aleksandra Grela-Wojewoda

Narodowy Instytut Onkologii im. M. Skłodowskiej-Curie

– Państwowy Instytut Badawczy

Oddział w Krakowie

ul. Garncarska Garcarska 11

31-115 Kraków

e-mail: zSagrela@cyf-kr.edu.pl

Otrzymano: 12 czerwca 2021

Zaakceptowano: 6 lipca 2021

Piśmiennictwo

1. Wojciechowska U, Didkowska J. Krajowy Rejestr Nowotworów. Zachorowania i zgony na nowotwory złośliwe w Polsce. Krajowy Rejestr Nowotworów, Centrum Onkologii - Instytut im. Marii Skłodowskiej - Curie. <http://onkologia.org.pl/raporty/>.
2. Douillard JY, Siena S, Peeters M, et al. Impact of early tumour shrinkage and resection on outcomes in patients with wild-type RAS metastatic colorectal cancer. *Eur J Cancer*. 2015; 51(10): 1231–1242, doi: 10.1016/j.ejca.2015.03.026, indexed in Pubmed: 25956209.
3. Douillard JY, Siena S, Cassidy J, et al. Final results from PRIME: randomized phase III study of panitumumab with FOLFOX4 for first-line

- treatment of metastatic colorectal cancer. *Ann Oncol.* 2014; 25(7): 1346–1355, doi: 10.1093/annonc/mdu141, indexed in Pubmed: 24718886.
4. Van Cutsem E, Köhne CH, Hittner E, et al. Cetuximab and chemotherapy as initial treatment for metastatic colorectal cancer. *N Engl J Med.* 2009; 360(14): 1408–1417, doi: 10.1056/NEJMoa0805019, indexed in Pubmed: 19339720.
  5. Janus-Szymańska G, Doraczyńska-Kowalik A, Bębenek M, et al. Fundamentals of personalised medicine in colorectal cancer. *Nowotwory. Journal of Oncology.* 2021; 71(1): 52–61, doi: 10.5603/njo.2021.0010.
  6. Moore K, Persaud T, Torchia M. *Embriologia i wady wrodzone*. Ed.1. Edra Urban&Partner, Wrocław 2013.
  7. Bochenek A, Reicher M. *Anatomia człowieka tom II*. Ed. 9. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2007.
  8. Janiak A, Połowinczak-przybyłek J, Czyżykowski R, et al. Clinical significance of primary tumour location in colorectal cancer — a review. *Oncol Clin Pract.* 2021; 7(2): 67–73, doi: 10.5603/OCP.2020.0043.
  9. Salem ME, Weinberg BA, Xiu J, et al. Comparative molecular analyses of left-sided colon, right-sided colon, and rectal cancers. *Oncotarget.* 2017; 8(49): 86356–86368, doi: 10.18632/oncotarget.21169, indexed in Pubmed: 29156800.
  10. Tejpar S, Stintzing S, Ciardiello F, et al. Prognostic and Predictive Relevance of Primary Tumor Location in Patients With RAS Wild-Type Metastatic Colorectal Cancer: Retrospective Analyses of the CRYSTAL and FIRE-3 Trials. *JAMA Oncol.* 2017; 3(2): 194–201, doi: 10.1001/jamaoncol.2016.3797, indexed in Pubmed: 27722750.
  11. Chibaudel B, Tournigand C, Artru P, et al. OPTIMO1: a randomized study of FOLFOX4 or FOLFOX7 with oxaliplatin in a stop-and-go fashion in advanced colorectal cancer—a GERCOR study. *J Clin Oncol.* 2006; 24(3): 394–400, doi: 10.1200/JCO.2005.03.0106, indexed in Pubmed: 16421419.
  12. Chibaudel B, Maindault-Goebel F, Lledo G, et al. Can chemotherapy be discontinued in unresectable metastatic colorectal cancer? The GERCOR OPTIMO2 Study. *J Clin Oncol.* 2009; 27(34): 5727–5733, doi: 10.1200/JCO.2009.23.4344, indexed in Pubmed: 19786657.
  13. Berry SR, Cosby R, Asmis T, et al. Cancer Care Ontario's Gastrointestinal Disease Site Group. Continuous versus intermittent chemotherapy strategies in metastatic colorectal cancer: a systematic review and meta-analysis. *Ann Oncol.* 2015; 26(3): 477–485, doi: 10.1093/annonc/mdu272, indexed in Pubmed: 25057174.
  14. Hurwitz H, Fehrenbacher L, Novotny W, et al. Bevacizumab plus irinotecan, fluorouracil, and leucovorin for metastatic colorectal cancer. *N Engl J Med.* 2004; 350(23): 2335–2342, doi: 10.1056/NEJMoa032691, indexed in Pubmed: 15175435.
  15. Ferrara N. VEGF-A: a critical regulator of blood vessel growth. *Eur Cytokine Netw.* 2009; 20(4): 158–163, doi: 10.1684/ecn.2009.0170, indexed in Pubmed: 20167554.
  16. Van Cutsem E, Tabernero J, Lakomy R, et al. Addition of aflibercept to fluorouracil, leucovorin, and irinotecan improves survival in a phase III randomized trial in patients with metastatic colorectal cancer previously treated with an oxaliplatin-based regimen. *J Clin Oncol.* 2012; 30(28): 3499–3506, doi: 10.1200/JCO.2012.42.8201, indexed in Pubmed: 22949147.
  17. Gullick W. The epidermal growth factor system of ligands and receptors in cancer. *Eur J Cancer.* 2009; 45: 205–210, doi: 10.1016/s0959-8049(09)70035-8.
  18. Yarden Y, Sliwkowski MX. Untangling the ErbB signalling network. *Nat Rev Mol Cell Biol.* 2001; 2(2): 127–137, doi: 10.1038/35052073, indexed in Pubmed: 11252954.
  19. Barbacid M. ras Genes. *Annu Rev Biochem.* 1987; 56(1): 779–827, doi: 10.1146/annurev.bi.56.070187.004023.
  20. Van Cutsem E, Lenz HJ, Köhne CH, et al. Fluorouracil, leucovorin, and irinotecan plus cetuximab treatment and RAS mutations in colorectal cancer. *J Clin Oncol.* 2015; 33(7): 692–700, doi: 10.1200/JCO.2014.59.4812, indexed in Pubmed: 25605843.
  21. Aparicio T, Ghiringhelli F, Boige V, et al. PRODIGE 9 Investigators. Bevacizumab Maintenance Versus No Maintenance During Chemotherapy-Free Intervals in Metastatic Colorectal Cancer: A Randomized Phase III Trial (PRODIGE 9). *J Clin Oncol.* 2018; 36(7): 674–681, doi: 10.1200/JCO.2017.75.2931, indexed in Pubmed: 29346040.
  22. Simkens LHJ, van Tinteren H, May A, et al. Maintenance treatment with capecitabine and bevacizumab in metastatic colorectal cancer (CAIRO3): a phase 3 randomised controlled trial of the Dutch Colorectal Cancer Group. *Lancet.* 2015; 385(9980): 1843–1852, doi: 10.1016/S0140-6736(14)62004-3, indexed in Pubmed: 25862517.
  23. Ma H, Wu X, Tao M, et al. Efficacy and safety of bevacizumab-based maintenance therapy in metastatic colorectal cancer: A meta-analysis. *Medicine (Baltimore).* 2019; 98(50): e18227, doi: 10.1097/MD.00000000000018227, indexed in Pubmed: 31852082.
  24. Chibaudel B, Bachet JB, André T, et al. Efficacy of aflibercept with FOLFOX and maintenance with fluoropyrimidine as first-line therapy for metastatic colorectal cancer: GERCOR VELVET phase II study. *Int J Oncol.* 2019; 54(4): 1433–1445, doi: 10.3892/ijo.2019.4709, indexed in Pubmed: 30720091.
  25. Munemoto Y, Nakamura M, Takahashi M, et al. SAPPHERE: a randomised phase II study of planned discontinuation or continuous treatment of oxaliplatin after six cycles of modified FOLFOX6 plus panitumumab in patients with colorectal cancer. *Eur J Cancer.* 2019; 119: 158–167, doi: 10.1016/j.ejca.2019.07.006, indexed in Pubmed: 31445198.
  26. Pietrantonio F, Morano F, Corallo S, et al. Maintenance Therapy With Panitumumab Alone vs Panitumumab Plus Fluorouracil-Leucovorin in Patients With RAS Wild-Type Metastatic Colorectal Cancer: A Phase 2 Randomized Clinical Trial. *JAMA Oncol.* 2019; 5(9): 1268–1275, doi: 10.1001/jamaoncol.2019.1467, indexed in Pubmed: 31268481.
  27. Aranda E, García-Alfonso P, Benavides M, et al. Spanish Cooperative Group for the Treatment of Digestive Tumours (TTD). First-line mFOLFOX plus cetuximab followed by mFOLFOX plus cetuximab or single-agent cetuximab as maintenance therapy in patients with metastatic colorectal cancer: Phase II randomised MACRO2 TTD study. *Eur J Cancer.* 2018; 101: 263–272, doi: 10.1016/j.ejca.2018.06.024, indexed in Pubmed: 30054049.
  28. Wasan H, Meade AM, Adams R, et al. COIN-B investigators. Intermittent chemotherapy plus either intermittent or continuous cetuximab for first-line treatment of patients with KRAS wild-type advanced colorectal cancer (COIN-B): a randomised phase 2 trial. *Lancet Oncol.* 2014; 15(6): 631–639, doi: 10.1016/S1470-2045(14)70106-8, indexed in Pubmed: 24703531.
  29. Cremolini C, Antoniotti C, Lonardi S, et al. Activity and Safety of Cetuximab Plus Modified FOLFOXIRI Followed by Maintenance With Cetuximab or Bevacizumab for RAS and BRAF Wild-type Metastatic Colorectal Cancer: A Randomized Phase 2 Clinical Trial. *JAMA Oncol.* 2018; 4(4): 529–536, doi: 10.1001/jamaoncol.2017.5314, indexed in Pubmed: 29450468.
  30. Jiang T, Chen H, Zheng J, et al. Cetuximab Maintenance Therapy in Patients with Unresectable Wild-Type RAS and BRAF Metastatic Colorectal Cancer: A Single-Institute Prospective Study. *Adv Ther.* 2020; 37(6): 2829–2840, doi: 10.1007/s12325-020-01360-8, indexed in Pubmed: 32378072.
  31. Chan WL, Lee VH, Siu WK, et al. Biweekly cetuximab and first-line chemotherapy in chinese patients with k-ras wild-type colorectal cancers. *South Asian J Cancer.* 2014; 3(3): 175–178, doi: 10.4103/2278-330X.136802, indexed in Pubmed: 25136526.
  32. Pfeiffer P, Sorbye H, Qvortrup C, et al. Maintenance Therapy With Cetuximab Every Second Week in the First-Line Treatment of Metastatic Colorectal Cancer: The NORDIC-7.5 Study by the Nordic Colorectal Cancer Biomodulation Group. *Clin Colorectal Cancer.* 2015; 14(3): 170–176, doi: 10.1016/j.clcc.2015.03.002, indexed in Pubmed: 25956187.
  33. Besteiro A, Puty TC, Dias MS, et al. Metastatic colorectal cancer treated with FOLFOX + Cetuximab in Long Term Use protocol - Complete responses and acceptable tolerability profile - Case series. *Int Arch Med.* 2015, doi: 10.3823/1832.
  34. Ma J, Yang QL, Ling Y. Rechallenge and maintenance therapy using cetuximab and chemotherapy administered to a patient with metastatic colorectal cancer. *BMC Cancer.* 2017; 17(1): 132, doi: 10.1186/s12885-017-3133-8, indexed in Pubmed: 28196490.
  35. Potemski P, Bujko K, Rutkowski A, et al. Clinical practice guidelines for diagnosis and treatment of colon (C18) and rectosigmoid junction (C19) cancer. *Oncol Clin Pract.* 2020; 16(4): 183–193, doi: 10.5603/OCP.2020.0030.
  36. Van Cutsem E, Cervantes A, Nordlinger B, et al. ESMO Guidelines Working Group. Metastatic colorectal cancer: ESMO Clinical Practice Guidelines for diagnosis, treatment and follow-up. *Ann Oncol.* 2014; 25 Suppl 3: iii1–iii9, doi: 10.1093/annonc/mdu260, indexed in Pubmed: 25190710.
  37. Van Cutsem E, Cervantes A, Adam R, et al. ESMO consensus guidelines for the management of patients with metastatic colorectal cancer. *Ann Oncol.* 2016; 27(8): 1386–1422, doi: 10.1093/annonc/mdw235, indexed in Pubmed: 27380959.
  38. Wysocki PJ, Kwinta Ł, Potocki P, et al. Leczenie systemowe chorych na nowotwory lite w trakcie pandemii SARS-CoV-2—kompleksowe rekomendacje Polskiego Towarzystwa Onkologii Klinicznej. *Onkol w Prakt Klin.* 2020; 6: 57–68.

39. Wysocki PJ, Kwinta Po, P Ł, et al. Leczenie systemowe pacjentów z rozpoznaniem choroby nowotworowej w kontekście pandemii SARS-CoV-2 – Stanowisko Polskiego Towarzystwa Onkologii Klinicznej. *Nowotwory*. 2020; 70(2): 43–46, doi: 10.5603/NJO.2020.0011.
40. Podolak-Dawidziak M, Wojtukiewicz M, Krzemieniecki K, et al. Aktualne wytyczne dotyczące stosowania cząsteczek pobudzających erytropoezę i hematopoetycznych czynników wzrostu w przebiegu chemioterapii dorosłych chorych na złośliwe nowotwory. *Onkol w Prakt Klin*. 2005; 1: 157–164.
41. Curigliano G, Banerjee S, Cervantes A, et al. Panel members. Managing cancer patients during the COVID-19 pandemic: an ESMO multidisciplinary expert consensus. *Ann Oncol*. 2020; 31(10): 1320–1335, doi: 10.1016/j.annonc.2020.07.010, indexed in Pubmed: 32745693.
42. Esmo management and treatment adapted recommendations in the Covid-19 era: Colorectal cancer (CRC). <https://www.esmo.org/guidelines/cancer-patient-management-during-the-covid-19-pandemic/gastrointestinal-cancers-colorectal-cancer-crc-in-the-covid-19-era>.
43. Program lekowy Ministerstwa Zdrowia. <https://www.gov.pl/web/zdrowie/choroby-onkologiczne>.